

11). Misschien verklaart dat, waarom Simonis ons vooral als kerkleider wordt geschetst. Daarbij wordt meer dan voldoende recht gedaan aan de tijd, waarin dat leiderschap moest worden uitgeoefend: een tijd, waarin onder invloed van secularisering en individualisering elke vorm van gezagsuitoefening ter discussie stond. ‘Kerkleider in de branding’ is dan ook een terechte ondertitel. –

¶ C.M. van Driel, *Het volk zonder applaus. De receptie van Karl Barth in hervormd-gereformeerde en christelijk-gereformeerde kring*, Barneveld: De Vuurbaak, 2014, 180 blz., ISBN 978-90-5560-498-2, €19.90.

¶ Lodewijk Winkeler

Van de gereformeerden is algemeen bekend dat zij uitgesproken tegenstanders waren van Karl Barth en diens theologie. Dat geldt zowel voor de hervormd-gereformeerden (Gereformeerde Bonders) en de kerkelijk gereformeerden (waarmee de auteur de leden van de Gereformeerde Kerken en later ook de vrijgemaakten aanduidt) als voor de christelijk gereformeerden. Onder de gematigde en later ook de linkse Nederlandse hervormden was Barth buitengewoon populair, en de gereformeerden deden dan ook alle moeite hem buiten de deur te houden, al was het alleen al omdat Barth te moeilijk was voor afgestudeerden van Apeldoorn (p. 28), dan wel omdat ‘hervormd-gereformeerden en christelijk-gereformeerden niet uitblonken in zelfstandig theologisch denken’ (p. 146). Maar ook negatieve receptie is receptie, en de auteur heeft zich dan ook ingespannen om vele jaargangen van de gereformeerde weekbladen – in een bijlage worden maar liefst 29 titels vermeld – door te spitten op snippertjes Barth. Het resultaat is een empirische bevestiging van wat we al wisten: gereformeerden waren anti-Barth. Niet dat zij Barth zelf lazen: zij baseerden zich op de introductie van Barth door de Hervormde theoloog Haitjema (*Karl Barth*, 1926) en stelden al vóór de oorlog Calvin tegenover Barth. Dat de kritiek in de gereformeerde bladen de ene keer wat milder was dan de andere keer is een subtiliteit die alleen een goed geïnformeerde *close reader* als de auteur op kan vallen.

Gemakkelijk kregen de gereformeerden het er niet mee: met name in de jaren 1940-1950 vierde het barthianisme in de Hervormde Kerk hoogtij. In

1947 waren alle leerstoelen dogmatiek, behalve die van Utrecht, door barthianen bezet en was de toen nog grote groep van middenorthodoxen barthiaans georiënteerd. Wat de gereformeerden betrof was het barthianisme een nieuwe verschijningsvorm van het modernisme, waarbij zij zich lieten leiden door de Amerikaanse neocalvinist C. van Til (*The New Modernism*, 1946). Met het tanen echter van de invloed van de middenorthodoxie en de theologische verrechtsing van de confessionelen na 1950 kregen de gereformeerden wat ruimte om genuanceerder over Barth te gaan denken, met dien verstande dat het bleef gaan om nuances in hun afwijzing. *De triomf der genade in de theologie van Karl Barth* (1954) van de gereformeerde hoogleraar G.C. Berkouwer werd hierbij het ijkpunt. Diens ‘sympathetisch-kritische’ waardering van Barth maakte, aldus Miskotte, korte metten met ‘tierende geesten’ als Van Til, maar de vrijgemaakten en christelijk-gereformeerden konden zich ook in de Barth-lectuur van Berkouwer niet altijd vinden.

De invloed van Barth nam in de jaren zestig af ten gunste van existentiële theologie, God-is-dood-theologie en bevrijdingstheologie. De gereformeerden kregen nu te maken met nieuw ‘nieuw-modernismen’ waar zij hun energie in moesten steken. Bij het overlijden van Barth in 1968 vielen er in de bladen zowaar wat waarderende woorden te lezen – waarmee de gereformeerden, aldus de auteur, wel erg vrij met hun eigen verleden omgingen. Barth was een grootheid geworden, maar wel een ‘verre grootheid’. –

¶ Niels van Driel en Annemarie Houkes (red.), *Het vrijzinnige web. Verkenningen naar vrijzinnig-protestantse netwerken (1850-1914)*, Jaarboek voor de geschiedenis van het Nederlands protestantisme na 1800, jrg. 22, Zoetermeer: Meinema, 2014, 197 blz., ISBN 978-90-2114-373-6, €19.50.

¶ Lodewijk Winkeler

Het is altijd weer lastig voor historici om vat te krijgen op het vrijzinnig protestantisme. We weten dat de vrijzinnigen – ook wel: liberalen, modernen – vooral in de tweede helft van de negentiende eeuw een invloed hebben uitgeoefend die ver boven hun getalsmatige aandeel in de Nederlandse bevolking uitging, invloed zowel op het protestantisme